

Adaptasyona Asta Pêş A1ê ya CEFRê Bo Şîyana Xwendinê ya Kurdîya Kurmancî¹

CEFR'da Bulunan Okuma Becerisinin A1 Öncesi Seviyesinin Kurmanci Kürtçesine Uyarlanması

Adaptation of the Pre-A1 Level of Reading Skill in CEFR to Kurmanji Kurdish

Ali ONAY

Ali ONAY	Ali ONAY https://orcid.org/0000-0002-9613-3056 onayali77@gmail.com MA Candidate, Mardin Artuklu University, Institute of Living Languages in Türkiye, Department of Kurdish Language and Culture, Mardin, Türkiye
Jêgir Citation Atıf	Onay, A. (2024). Adaptasyona Asta Pêş A1ê ya CEFRê Bo Şîyana Xwendinê ya Kurdîya Kurmancî. <i>The Journal of Mesopotamian Studies</i> (16), 48-66 DOI: https://doi.org/10.35859/jms.2024.1435822 .
Dîroka Şandinê Submission Date Geliş tarihi	12.01.2024
Dîroka Qebûlê Acceptance Date Kabul Tarihi	27.03.2024
Dîroka Weşandinê Publication Date Yayın tarihi	30.03.2024
Cureyê Gotarê Article Type Makale Türü	Gotara vekolînê Research article Araştırma makalesi
Hakemî Peer-Review Hakemlik	Cot Nenas – Du ji derve Double anonymized - Two External Çift Taraflı Kôr Hakemlik – İki hakem
Beyana Etîk Ethical Statement Etik Beyanı	Hatîye beyankirin ku di pêkanîn û nivîsîna vê xebatê de hemû rêzikên zanistî û etîk hatine şopandin û hemû çavkanî bi awayekî têkûz hatine referanskirin <i>It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.</i> Bu çalışma yapılırken ve yazılırken bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve kullanılan tüm kaynaklara uygun şekilde atıfta bulunulduğu beyan edilir.
Kontrola İntihalê Plagiarism Checks Benzerlik Kontrolü	Belê – iThenticate Yes – iThenticate Evet – iThenticate
Nakokiyên erjewendiyan Conflicts of Interest Çıkar Çatışması	Di gotarê de di navbera nivîskar û ti aliyên din nakokîya berjewendîyê tune ye. <i>There is no conflict of interest between the author and any parties in the article.</i> Yazar ile makalede yer alan taraflar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Alîkarîya Darayî Grant Support Maddi Destek	Nivîskar beyan dîke ku wan wî ji bo vê vekolînê ti fonên derveyî wernegirtine. <i>The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.</i> Yazar(lar), bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul etmektedirler.
Mafê Telifê & Destûr Copyright & License Telif Hakkı & Lisanslama	Nivîskar li jer lisansa CC BY-NC 4.0 mafê xwe yê li ser xebata xwe diparêzin. <i>Authors publishing in the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.</i> Dergide yayın yapan yazarlar, CC BY-NC 4.0 kapsamında lisanslanan çalışmalarının telif haklarını saklı tutarlar.

¹ Ev gotar ji teza masterê ya nivîskar a ku li ber nivîsandinê ye hatiye hilberandin.

KURTE

Cîhana ku em tê da ne ragihandinê misoger dike. Ji bo ragihandinê ziman amûrê herî giring e; loma jî mirov, her çî bi deng û her çî jî bi îşaretan be radigihe. Pêdivîya ragihandinê sistematîzekirina ziman jî bi xwe ra anîye. Zimanên ku negihîştin vê standardê yan qels ketin an jî mirin. Ji bo vê metirsiya windabûnê jî her millet (netewe) kete nav karûbarê sistematîzekirin û hînkirina zimanê xwe. Xebatên ku tên kirin jî nîşan didin ku kurdî jî ji wan zimanan e ku dixwaze xwe bigihîne vê standardê. Konseya Ewropayê jî ji bo welatên ku endamê wê ne, xwast standardeka hînkirinê çê bike. Û xebateka bi navê Ji Bo Zimanên Ewropî Metna Çarçove ya Hevpar/*Common European Framework of Reference for Languages* (CEFR) saz kir. Me jî hewl da ku ji bo kurdîya kurmancî jî em wekî pêşniyazekê yan nimûneyekê jî şîyana xwendinê, Asta Pêş A1ê bi rêya çalakî/rahênan adapteyî kurdîya kurmancî bikin. Ji bo ku em adaptekirinê pêk bînin ewil me destkeftiyên di CEFRê da destnîşan kirin, paşê jî ji wan destkeftîyan me pênc heb çalakî/rahênan saz kirin. Herweha di sazkirinê da ewil destkeftiyên şîyana xwendinê yê Asta Pêş A1ê hatin diyarkirin û paşê jî li gor wan destkeftîyan bi rêya çalakî û rahênanan Asta Pêş A1ê hate adaptekirin.

Peyvên Sereke: Hînkirina ziman, CEFR, asta Pêş A1ê, şîyana xwendinê, adaptasyon, kurdîya kurmancî

ÖZ

Yaşadığımız dünya iletişimi kaçınılmaz kılmaktadır. Dil iletişimin en önemli aracıdır; bu yüzden ister sesletim yoluyla ister işaret yoluyla olsun, insanlar iletişimlidir. İletişim ihtiyacı dilin sistemleşmesini de beraberinde getirmiştir. Bu standarda uymayan diller ya zayıflamış ya da ölmüştür. Bu yok olma tehlikesi karşısında her millet kendi dilini sistemleştirme ve öğretme çabası içine girmiştir. Kürtçe de yapılan çalışmalar da gösteriyor ki Kürtçe de bu standarda ulaşmak isteyen dillerden biridir. Avrupa Konseyi de üye ülkeleri için bir öğretim standardı oluşturma isteğiyle. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni/ *Common European Framework of Reference for Languages* (CEFR) adında bir çalışma oluşturmuştur. Biz de okuma becerisini bir tavsiye veya örnek olarak A1 Öncesi Düzeyini Kurmancî Kürtçesine yönelik etkinlikler/aktiviteler yoluyla uyarlamaya çalıştık. Önce CEFR’da bulunan okuma becerisi kazanımlarını belirttik sonrasında bu kazanımlara göre beş tane etkinlik yaptık. Aynı zamanda adaptasyon sürecinde, öncelikle A1 Öncesi seviyenin kazanımları belirlendi daha sonra da bu kazanımlara göre etkinlik/aktiviteler oluşturuldu. Bu sayede okuma becerisinin A1 Öncesi seviyesi uyarlandı.

Anahtar Kelimeler: Dil öğretimi, CEFR, A1 öncesi seviye, okuma becerisi, adaptasyon, Kurmancî Kürtçesi

ABSTRACT

The world we live in makes communication inevitable. Language is the most important tool of communication; That’s why people communicate, whether through pronunciation or sign. The need for communication brought about the systematization of language. Languages that did not meet this standard either weakened or died out. In the face of this danger of extinction, every nation has attempted to systematize and teach its own language. Studies conducted in Kurdish also show that Kurdish is one of the languages that want to reach this standard. The Council of Europe also wanted to establish a teaching standard for its member countries. And they created a study called the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR). As a recommendation or example of reading skills, we tried to adapt the Pre A1 Level through events/activities for Kurmanji Kurdish. First, we stated the reading skill outcomes in the CEFR, and then we did five activities based on these outcomes. At the same time, during the adaptation process, the achievements of the Pre A1 level were first determined

and then the event/activities were created according to these achievements. In this way, the Pre A1 level of reading skill was adapted.

Keywords: Language teaching, CEFR, pre A1 level, Reading skill, Adaptation, Kurmanji Kurdish.

Destpêk

Di gelek xebatên li ser ziman û hînkirina wê da pirsra ewil pîrî caran “ziman çî ye” ye. Gelek zimanzan û yên ku li ser zimanan dixebitin pênase û bersivên cihêreng dane ku Aksan jî dibêje: “Ziman, bi qasî ku wê bi carekê neyê pênase kirin pîralî û mexsûsî mirov e.” (Aksan, 2003: 9). Loma jî ji bo pênasekirinê sînora li zimanî nikare bê dayîn. Bi qasî ku ziman nikare bi carekê bê pênasekirin, ew tenê ne aîdê komekê ye jî. Herweha ew “wekî zimanê însanan, zimanê komputeran, zimanê heywanan, zimanê îşaretê, zimanê nivîsê, zimanê nivîskarî, zimanê herêmî, hwd.” (Yonat, 2021: 8). Tê dabêşkirin û her yek bi sîstemeka cuda û pênaseyeka din tê lêkolîn. Heke bi giştî lê bê nêrîn, dikare bê gotin ku ew amûrê ragihandinê ye gelek kom û komikan e. Lê di vir da zimanê ku em ê li ser rawestînin ê însanan e. Ji hebûna mirovahiyê û vir ve wekî amûrê ragihandinê ziman hatîye bikaranîn. Piştî ku têkilîyên siyasî, aborî, civakî û hiqûqî di navbera komên însanan da çê bûn îcar hewcedarî bi amûreke ragihandinê ye bi kêr hatî çê bû. Loma jî însanan pêwîstî bi hînbûna zimanan dît. Hînbûna zimanekî din bi pîranî ji ber yê nepêşketî ber bi yê pêşketî ve diçû lêbelê piştî ku hate famkirin bê zimanekî din çawa rengê çê dide çand û hunera cihanê îcar ew qelsî û kêmasî ji holê rabûn û her du jî ber bi erênîyê ve çûn. Ango hînbûna zimanekî din êdî ji keyfîyetê derket û ew bû hewcedarîyek. “Di nav şert û mercên cihana îroyîn da hînbûna zimanekî yan jî çend zimanan, ji qabilîyeteka baş wêdetir bûye hewcedarîyek. Geşedanên ku di teknolojîya înfomatîk da pêk tên, amûrên ragihandinê dewlemend kirîye û sînoren erdnîgarîyê ji holê rakirîye pê ra mirovên li deverên gelekî cuda bi awayekî demildest gihandîye hev.” (Demirdöven, 2021: 340).

Loma jî sazîyeka wekî Komîsyona Ewropayê (*Council of Europe*) xwast ku vê yekê bilindtir bike û pêşdatir bibe. Ev yek ji hêla hevqebûlkirinê, rêzdayînê û gelek normên din wê di navbera gelên Ewropayê da bibûya pêngaveka mezin, loma jî bi giştî 47 welatan alîkarî da vê projeyê, yanî dane CEFRê (Ji Bo Zimanên Ewropî Metna Çarçove ya Hevpar).

Vê komîsyonê hewl da ku ew ji bo gelên Ewropayê têgehên wekî pîrzimanî û pîrçandîtîyê di xwe da bihewînin da ku “dijberîya bîyanîyan” ji holê rakin û li hemberî nasnameyên din jî rêzdar bin. Herwekî din komîsyonê bi vê projeyê, ku li jêr em ê bi hûrgulî qal bikin, xwast ku zimanên kêmaxivêr neyên jibîrkirin û herwekî din jî her çî herêmî û her çî jî netewî be, ziman bên hînkin. “Li gor feraseta pîvanên çandî ku di heman demê da polîtîkayên perwerdeya zimanê bîyanî yên Ewropî jî çê dike, serdestîya yekzimanî wekî zimanê bîyanî geşedanek e ku ji bo parastina pîrzimanîya wekî mîrateya çandî ya Ewropayê tê dîtin, divê were astengkirin” (Polat, 2001: 32)

Îcar komîsyonê hewl da ku bi bernameyeka hevpar vê mîrateyê sîstematîze bike. Di heman demê da CEFR an jî “Çarçoveya Pêşnîyazan ji rêveberên perwerdeyê, ji nivîskarên pirtûkên dersê ra, ji mamosteyan ra, ji yên ku mamosteyan perwerde dikin ra, ji pêşkêşvanên azmûnê ra hwd. materyalan pêşkêş dike.” (Avrupa Konseyi, 2001: 1). Loma jî bi beşdarîya gelek welat û zanîngehan, metneka bi navê CEFRê amade kirin.

Di metna ku 2001ê da hate pêşkêşkirin tê da şeş astên ziman hatibûn destnîşankirin. Di sala 2020an da bi navê Metna Temamker, Metna Çarçove hate revîzekirin. Di vê guherînê da “astên ziman ên ku berê wekî (CEFR, 2001), A1, A2, B1, B2, C1, C2 hatibûn destnîşankirin ji ber hewcedarîyê asta Pêş A1ê (Pre A1) jî tê da hate destnîşankirin, program li gor şert û mercên îroyîn hatin sepandin. Bername û destkeftiyên nû ji bo astên zimanê hevpar hatin diyarkirin.” (Demirdöven, 2021).

Di vê xebatê da jî em ê bi hûrgilî li ser vê metnê (Metna Çarçove) bisekinin û hewl bidin ku hem baş bê famkirin û di heman demê da hem jî ji bo hînkirina kurdî bo bîyanîyan qonax bi qonax li gor qeyd û bendê CEFRê bîn sazîrin. Yanî mabesta me ew e ku em CEFRê adapteyî kurdîya kurmancî bikin.

Mijara vê xebatê adaptasyona CEFRê ji bo kurdîya kurmancî ye. Me di vê xebatê da hewl da ku em CEFRê bidin nasîn û ji bo hînkirina kurdîya kurmancî adaptasyona Asta Pêş A1ê ya şîyana xwendinê bikin. Herweha ev xebat ne ku bi giştî li ser CEFRê sekinîye ew bi xwe li ser beşeka CEFRê ya nû rawestîyaye ku ew jî Pre A1-Pêş A1-A0 e.

Ev xebat ji bo hînkirina kurdîya kurmancî dê bibe çarçoveyek û ji bo hînkirinê dê standardekê bide me. Ji bo pirsê “di dema hînkirina kurdî da em ê destkeftî û çalakî/rahênanan çawa bi kar bînin?” dê bibe bersiv. Herweha ev xebat dê bibe alîkar ku hînkirina kurdîya kurmancî bi awayekî komî dabeş bibe û bersiva ji bo kê û çawayê, bide. Di heman demê da ev xebat dê ji bo yên ku bixwazin li ser hînkirina kurdî bixebitin, bibe çavkanîyeka alîkar.

Ji bo ku ev xebat li ser adaptekirina CEFRê bû, û mijara xebatê li ser perwerdeyê bû me bi rêbaza lêkolîna bingeh sêwirandin (design-based research/tasarım tabanlı araştırma) bi kar anî. Xebatên ku di derheqê CEFRê da hatibûn kirin, hatin vekolandin û herweha ji xebatkarê ku li ser vê mijarê xebitîne jî sûd hate wergirtin.

Di dema lêgerîna çavkanîyan da, çavkanîya sereke CEFR bû ku jixwe mebesta me adaptekirina wê bû. Beşên ji me ra hewce, hatin wergerandin û CEFR bi beşên xwe yê ku dê bibin mijara xebatê neqlî kurdîya kurmancîyê bûn. Piştra xebatên ku li ser hînkirina zimanî û CEFRê hatibûn kirin bi hûrgilî hatin vekolandin û ji wan sûd hate wergirtin. Çend çavkanîyên ku me jê zêde sûd wergirt ev in: Diller İcin Avrupa Ortak Başvuru Metni: Öğrenme, Öğretme, Değerlendirme-2001; Diller İcin Avrupa Ortak Başvuru Metni: Öğrenme, Öğretme, Değerlendirme- Tamamlayıcı Cilt- 2020. Ev her du çavkanîyên ku hatin dayîn wergerên Metna Çarçove ya ku ji hêla Wezaretê Perwerdeya Netewî (MEB) ya tirkîyê ve hatine çêkirin. Ev çavkanî ji hêla Konseya Ewropayê ve di salên 2001ê û di salên 2020an da ji bo bikarhênerên ku di qada zimanî da dixebitin hate weşandin.

1. Di Peywenda Sîyasî û Perwerdeyê da ji bo Zimanên Ewropî Metna Çarçove ya Hevpar.

1.1. Ji bo Zimanên Ewropî Metna Çarçove ya Hevpar Çi ye?

Ji bo ku mebesta xebatê baş bê famkirin divê ewil em binêrin bê CEFR çî ye?

“Ji Bo Zimanên Ewropî Metna Çarçove ya Hevpar, bernameyên zimanên Ewropî, rêwerzên bernameyê, pirtûk û pirtûkên dersê, hwd. vedihewîne. Armanc ew e ku di derbarê mijarên xwendinê da çarçoveyeka hevbeş pêşkêş bike. Ew bi berfirehî rave dike ku hînkerên zimanên bîyanî ji bo ku vî zimanî seba ragihandinê bi kar bînin divê çî zanibin û bona ku di vî zimanî da çalak bibin divê ew çî zanîn û qabiliyetan bi pêş bixin. Ev ravekirin di heman demê da çarçoveya çandî ya ku ziman tê da hatine afirandin jî dihewîne. Nivîsara referansê di heman demê da asta jêhatîbûna xwendekarên bîyanî jî vedibêje, ku rê dide wan; ew di her qonaxeka fêrbûnê da pêşkeftin û fêrbûna xwe bipîvin.” (Avrupa Konseyi, 2001: 1).

“Ji Bo Zimanên Ewropî Metna Çarçove ya Hevpar li gor zimanan, pileyên cuda dide û van pileyan li gor sistemekê bi rê ve dibe. Metna Çarçove ya Hevpar, metneka referansê ye ku ew bi giştî çarçoveyeka ku ew kesên dixwazin ziman hîn bibin divê xwedî kîjan şîyanan bin, vedibêje.” (Demirdöven, 2021).

Mebest ew e ku di hînkirina zimanekî din da ji bo gelên Ewropayê konsensûsek ava bibe û kesê ku fêr dibe yanî xwendevan, bizanibe gihîştîye çî astê yan jî di hînbûnê da çiqas bi pêş da çûye. “Konseya Ewropayê, dixwaze bi biryarên hevpar li welatên ku endamê wê ne pergaleka tetbîqî belav bike. Li Ewropayê bi armanca ku pirzimanîyê û pirçandîyê belav bikin, di pêvajoya hilberandina polîtîkayên nû da bi rêgezeka standard dixwaze nêzîkatîyeka piralî di xwe da bihewîne. Loma jî li Ewropayê, zimanê lê tên axiftin; hînkirina wan a wekî zimanekî biyanî yan jî fêrbûna wan, pîvandina wan û herweha di perwerdeya mamosteyan da dê ev qayde dê bîn ber çavan.” (Mirici, 2015: 42). Herweha ev proje di heman demê da hem sîyasî û hem jî çandî wê germahîyekê yan jî hevgirtineke baş di nav gelên Ewropayê da çê bike. Loma jî Konseya Ewropayê/*Council of Europe* û pêkhatayên wê xwastin ku vê yekê bi awayekî zanistî birêkûpêk çê bikin.

Piştî pêkhatinê di Metna Çarçove da hin guherîn jî çê bûne, di *metna temamker* a CEFRê da jî di derheqê dîrokçeya CEFRê da bi berfirehî hatîye behskirin lê dîsa jî ji bo ku mijar zelaltir bibe bi kurtî guherînên wê wisa ne: “Ji bo Zimanên Ewropî Metna Çarçove ya Hevpar piştî pêvajoya pêşnûmayeka berfireh, sepandin û şewirmendîyê bi temamî di sala 2001ê da hate weşandin. Piştra, piştî ku di derheqê pêdivîyên hînkirina zimanê biyanî da rexne lê hatin kirin, hin guherîn tê da çê bûn. Bi dorê ev guherîn weha ne: Di Cotmeha 2007an da ji bo Zimanên Ewropî Metna Çarçove ya Hevpar Cilda Pênaseyên Temamker a Demî (CEFR Comoanion Volume with new Descriptors Provisional Edition); Di Sibata 2018an da ji bo Zimanên Ewropî Metna Çarçove ya Hevpar Cilda Temamker a Pênaseyên Nû (CEFR Companion Volume) û guherîna dawî jî bi navê Di Avrela 2020an da ji bo Zimanan Metna Çarçoveya Hevpar a Ewropî Cilda Temamker (CEFR Companion Volume) hatîye nûjenkirin.” (Demirdöven, 2021:340).

1.2. Armanca û Mebestên Sîyaseta Zimanî ya Konseya Ewropayê

Armanca Metna Çarçove ew e ku di navbeyna endamên Konseya Ewropayê da yekîtiyeka baş ava bike û vê yekîtiyê bilind bike. Herweha ew hewl dide ku di hêla çandî da endamên Konseyê bi hev ra çalakîyan saz bikin. Konseya Ewropayê bi rêya Konseya Hevkarîya Çandî ji roja ku hatîye damezrandin ve gelek proje pêk anîne û ev çêkirana projeyan hîn jî didome. Di dema avakirina projeyan da Konsey li ser sê rêgezan radiweste:

1. Pirrengîya zimanî û çandî û mîrata dewlemend a Ewropayê divê bîn parastin û pêşxistin. Ew çavkanîyeka hevpar e û divê ev ciherengî ji bo ragihandinê nebe asteng, bereks divê bibe cihê dewlemendîyê. Ji bo ku ev yek jî pêk bê di qada perwerdeyê da hewcedarî bi kedeka mezin heye.

2. Ji bo ku Ewropa çalaktir bibe, divê têgihîneka hevpar û karkirineka hevbeş pêş bixin û ji bo ku karibin ji heqê pêşdarazî û cihêkarîyê derkevin, pêwîst e di navbera Ewropîyên ku zimanê wan ê dayikê cuda ye ragihandin û têkilîya wan hêsan bibe. Ev yek jî ancax bi rêya zanîna baş a zimanên Ewropayî yên modern gengaz e.

3. Welatên endam, di perwerde û fêrbûna zimanê modern da, heke karibin nixrên neteweyî qebûl bikin û wan bi pêş ve bibin wê karibin hevkarîyê û koordînasyonê sererast bikin û pê ra jî wê karibin di asta Ewropayê da nêzketineka mezin bi dest bixin (Avrupa Konseyi, 2001: 2).

“Xebatên ku ji aliyê Konseya Ewropayê ve hatine kirin nîşan didin ku zimanên Ewropî di warên civakî, aborî û çandî da çiqas bi qîmet in. Di encama xebatên ku hatine kirin da armanca herî bilind jîndarîya zimanan bê parastin û civakeka pirçandî û pirzimanî bê avakirin, hatîye plankirin.” (Seyhan, 2018: 39).

Dem a ku em li van her sê rêgezan dinêrin, ya ku em têdigihîjin ew e ku Metna Çarçove li ser çend peyvên sereke radiweste: pirçandî, pirzimanî û hevkarî. Ya ku ji metnê tê xwastin em dikarin bi van

her sê peyvan nima bikin. Ango “Yek ji armancên herî giring ên politikaya zimanî ya Ewropayê jî pêşxistin û teşwîqkirina pirzimanî û pirçandîyê ye.” (Yücel, 2006: 112).

1.3. Ji bo Çi Pêdivî bi CEFRê Hatîye Dîtin?

Konseya Ewropayê li gor bendên li jêr hewcedarîya Metna Çarçove vedibêje. Li jor jî hatibû dîyarkirin ku hewcedarîya ewil hînkirina zimanî ye, lêbelê hin hincet û hewcedarîyên din jî hene ku ew jî di metna ewil ya CEFRê (2001) da bi vî awayî hatine dayîn:

Di bin serokatîya hikûmeta Swîsrayê da di Mijdara 1991ê da li Ruschlikonê di sempozyûma navdewletî da “Li Ewropayê di hînbûna zimanîda şefafî û hevgerî: Armanc, Nirxandin, Belgekirin” ev biryar hatin girtin:

1. Li welatên endam, bêtir liv û tevger, rêzdarî li nasname û çandên cihêreng û pê ra jî têkilîyeke bibandor a navteweyî, bi hêsanî bidestistina zanîne, zêdetir tekilîya kesani û ji bo armancên hevkar ên kûr û gur hînbûna û hînkirina zimanî giring e.

2. Ji bo ku van armancan bi dest bixin, hînkirina zimanî çalakîyeke ku ji pêşdibistanê heta kamilbûnê bi pergala perwerdeyê divê bê bipêşxistin û gurkirin. Herweha ew divê di tevahîya jîyanê da bê dayîn.

3. Tê xwastin ku Metna Çarçove were bipêşxistin ku dê fêrbûna zimanî di hemû astan da ji bo armancên jêrîn bi rê ve bibe.

a. Zêdekirina hevkarîya di navbera sazîyên perwerdeyê yên li welatên cuda,

b. Di şîyanên zimanî da avakirina bingeheka hevebeş,

c. Di damezrandina van sazîyan û hevrêzkirina xebatên wan da alîkarîya xwendekar, mamoste, bipêşdebirên bernameyan, lijneyên îmtihanê û midîrîyetên perwerdeyê. (Avrupa Konseyi. 2001).

“Metna Çarçove armanc dike ku mufredata zimanî ya di standardên Ewropî da li ser bingeheka hevbeş were sazîkirin, ji bernameyên ku tene amadekirin ra rêbertîyê bike û di amadekirina azmûn û cerebeyan da nêzîkatîyeke hevpar bi pêş da bixe.” (Deniz & Uysal, 2010).

1.4. Cihên Bikaranîne yên CEFRê Çi ne?

1.4.1. Cihê Bikaranîna Metna Çarçove:

Di dema sazîkirinê da Metna Çarçove wekî rêbernameyekê tevdigere. Ew dixwaze ku metin bi naverok û şeweya xwe zelal be. Loma jî ew ji me ra xal bi xal cihên ku dê metin bi kêrî çî bê û li ku derê wê derbasdar be vedibêje û pirsên di serê hînkir û yên ku amûrên perwerdeyê saz dikin dibersivîne. Di vê binavê da jî cihên ku metin lê derbasdar e hatîye dayîn ku ew jî ev in:

a. Plankirina bernameyên fêrbûna zimanî

Bi zanînen berê û hînbûnen hatin jîyîn,

Bi texmînen ku hînbûna dibistana seretayî, navîn û asta pêşketî dide ber çavan,

Ber bi armancan ve,

Li gor naverokê bê plankirin.

b. Belgekîrîna fêrbûna zimanî

Naveroka bernameya azmûnê,

Plansazîyê li gor pîvanên nirxandinê dike (li şûna yên neyînî, taybetmendiyên erênî dihesibîne).

c. Plankîrîna xwehînbûnê

Zêdekirîna haydarîya xwendekaran ji zanîna xwe ya heyî,

Li gor xwesazkirîna armancên guncav û hêja,

Hilbijartîna materyalan,

Li gor ku xwe binirxîne tê plankirin.

d. Bernameyên fêrbûnê û pêdivîyên sertîfîkayê

Gerdûnî (amadekirîna xwendekar ji bo hemû pîvanên asta ziman û ragihandinê)

Modular (ji bo armanceka taybetî li devereka tixûbdar bipêşkeftina şîyana xwendekar)

Bi giranî (teqezkirîna fêrbûnê di hin alîyan da, bêtir di hin warên zanîn û jêhatîbûnê da afirandina ‘profilek’ ku dê astên bilind qezenc bike)

Qismî (bi tenê di hin çalakî û bikêrîyan da (mînak: di hêla têgihiştinê da) bipêşxistina berpirsîyarî û bi yên din ra mijûlnebûn.

Nivîsara Metna Çarçove ya Hevpar, ji bo yekkirîna van formên cihêreng hatîye sazîkirin. Gava ku rola Metna Çarçove ya Hevpar tê hesibandin ji bo asta bilind a qedemeyên hînkirîna zimanî, çarçoveya xweza û cihê ku hînber pêdivîyê pê dibîne giringîyê distîne. Divê di çarçoveya metna hevpar da wesfên giştî bîn dîyarkirin. Divê ev wesf baş bîn pênasekirin. Divê li gor taybetmendiyên neteweyî bîn adaptekirin, qadên nû (bi taybetî jî hem çandî û hem jî yên taybetî) di xwe da bihewîne. Bi vê ra hin pêdivîyên taybetî, taybetiyên wan û çavkanîyên hînberan roleka giring dilîze. (Avrupa Konseyî, 2001).

1.4. Astên Hevpar ên Metna Çarçove

“Hejmar û xwezaya astên ku ji bo perwerdeya zimanî bi awayekî fermî di çarçoveyeka berfireh da (ne bi qeydên gerdûnî) lihevîkirînek/konsensûsek ava bûye. Ev hemû, şeş astên giştî yên Metna Çarçove ji bo şagirtên zimanî yên Ewropî li ser perwerdeyê bi zelalî wekî lihevhatînekê tê nasîn.” (Avrupa Konseyî, 2001). Di CEFRê da, di metna ku di sala 2001ê da bi wergera xwe ya tirkî hate pêşkêşkirin da şeş ast hene. Ew ast li jêr bi rêya tabloyan hatine dayîn. Di metna 2020an da jî li van astan astek hate zêdekirin ku ew jî Pre A1/Pêş A1 e.

1.5. Çarçoveyeka Şeş Astî ya Metna Çarçove

Astên ku di metnê da ne “di Portfolyoya Zimanî ya Ewropayê da li gor cudahîyên ku hatine tesbîtîkirin, di hînkirîna zimanekî zikmakî yan jî bîyanî da ev ast wekî A1, A2, B1, B2, C1, C2 hatine destnîşankirin.” (Kartal, û Yeşil, 2021: 610). Herweha di Metna Çarçove ya 2001ê da jî ji bo astan dabeşîkirin weha ye:

Asta Destpêkê yan jî Keşfê: (Breakthrough) Wilkins di pêşniyazîya xwe ya sala 1978an da ku jê ra “formul û qabiliyet” gotîye û herwekî ku Trîm jî di heman weşanê da gotîye “qabiliyeta destpêkê” vê astê nîşan dide.

Asta Navberê yan jî Asta Hewcedariyên Bingehîn: (Waystage) wêfên naveroka niha ku hîn jî li Konseya Ewropayê derbasdar e, nîşan dide.

Asta Şêmîkê (Threshold) wêfên naveroka niha ku hîn li Konseya Ewropayê derbasdar e nîşan dide.

Asta Pêşketî (Wantage) yan jî Axiverê Serbixwe, Ji aliyê Wilkins ve “qabilîyeta bikarhatî ya sînordar” û ji aliyê Trim ve jî “ji bo rewşên asayî bersiva guncan” hatîye îfadekirin yanî wekî asteka bilindtir a asta şêmîkê ye.

Asta Xweser an jî Qabilîyeta Bikarhatî ya Rastî (Effective Operational Proficiency) ji aliyê Trîm ve wekî “qabilîyeta çalak” hatîye pêşkêşkirin û lê li gor Wilkins wekî, ji bo çalakîyên gelemşeyî yan jî li gor lêkolîn pêk werin ra yanî ev ast dengî qabilîyeta bilind tê.

Asta Hostatîyê (Mastery) (Trîm: “hostatîya yekeyî”; Wilkins: “qabilîyeta giştî ya bikêrhatî”) di nav şeş astan da ya herî bilind e. Ew kesên di zimanî da profesyonel, digihêjin vir û herweha asta navçandîya herî bilind jî beşdarî vir dibe. (Avrupa Konseyî, 2001).

Astên ku di metna ewil da hatine destnîşankirin. (Di guherîna 2020anda asta pêş-A1ê lê hatîye zêde kirin.)

A	B	C
Asta Bikarhênerê Bingehîn (destpêk)	Asta Bikarhênerê Navberê (navîn)	Asta Bikarhênerê Pêşketî (bilind)
A1 Destpêk an jî Keşif A2 Pêdiviyên Navber an jî Bingehî	B1 Asta Şêmîkî B2 Pêşdaçûyî an jî Serbixwe	C1 Xweser C2 Hostatî

Tablo 1 (Avrupa Koseyi, 2001).

A Bikaranîna Bingehîn a Zimanî	A1 Asta Naskirina Zimanî A2 Asta Navberê
B Bikaranîna Serbixwe ya Zimanî	B1 Asta Şêmîkî B2 Asta Pêşketî
C Bikaranîna Gihîştî ya Zimanî	C1 Asta Xweser C2 Asta Axiverê Gihîştî

Tablo 2 (Avrupa Koseyi, 2001).

Di Porfolyoya Ziman a Ewropayê da 6 Ast (A1-A2-B1-B2-C1-C2) hene.

Tablo 2. Tabloya li jêr bi navê “Pîvanga Kûrewî” (Global Scale) tê binavkirin.

BIKARHÊNERÊ BINGEHÎN	A1	Ew kesên ku bi wan ra (yên ku ziman hîn dibin) diaxivin heke fambar û hêdî biaxivin û hwd. heke ji alikariyê ra amade bin, ew dikarin bi awayekî hêsan bi wan re bidin û bistînin.
		Dikare xwe yan jî hin kesên din bide nasandin. Divê çarçoveyê da ew li ku derê rûdine, kê nas dike, xwedîtîyên wî yê tiştan û hwd. dikare bi rêya hin pirsên bingehîn bide û bistîne.
		Ji bo ku pêdivîyên xwe yê şênber bi cih bîne, îfadeyên rojane û biwêjên pêwîst û bingehîn dikare fam bike û bi kar bîne.
		Dikare bi zimanekî hêsan behsa paşeroja xwe û derûdora xwe ya nêzîk bike. Herweha dikare pêdivîyên xwe yê demkî pêk bîne.
A2	Dikare bi ragihandineka hêsan di mijarên ku dizane yan jî yê ku hinî wan bûye danûstandinê bike.	
	Dikare hevok û biwêjên bingehîn ên ku gelek caran li ser şexsê xwe, malbat, danûstandinê, kar û derûdorên nêzîk tene bikaranîn, fam bike.	
	Dikare bûyer û serpêhatîyên ku jiyaye ragihîne; dikare behsa xewn, hêvî û daxwazên xwe bike; bi kurtî dîtî û planên xwe bi sedemên wan dikare vebêje.	
	Dikare bi rêya mijarên ku bala wî dikişîne, mijarên ku dizane bi hêsanî û bi danûstandina fikran bi metna ku pêwendî pê ra danîye xwe îfade bike.	
BIKARHÊNERÊ SERBIXWE	B1	Di dema rêwîtiyê da, cihê ku ziman lê tê axiftin, dikare gelek rewşan bi rê ve bibe. Dikare rêzikên sereke yê bêjeyên nivîskî û axiftinê yê li ser bingeha mijarên hevpar û nas di jiyana rojane da, li kar an jî li dibistanê fam bike.
		Dikare xwe bi awayekî berfireh û têgihîştî di mijarên cuda cuda da îfade bike û dikare li gor nêrîna xwe di derheqê mijarekê da fikrên xwe yê erênî yan jî neyînî îfade bike.
	B2	Dikare bi zimanekî xwezayî û rewan, bêyî ku zor û zehmetîyê bikişîne, bi kesekî axiverê zimanê zikmakî ra têkilîye dayne.
		Dikare fikra bingehîn a metnê tevlihev ên ku li ser mijarên razber û berbiçav tene damezrandin fam bike û dikare li ser mijarên di warê pîsporîya xwe da niqaşên teknîkî bike.
		Dikare di mijerên tevlihev, yê ku baş hatine vesazkirin û têkilîyên wan baş hatine dayîn û herweha yê ku bi hûrgilî hatine saz kirin da, xwe îfade bike.

BIKARHÊNERÊ GIHÎŞTÎ	C1	Dikare ziman bi nermî û bi bandorî ji bo armancên akademîk û pîşeyî û di jîyana rojane da bi kar bîne.
		Dikare xwe bi awayekî xwezayî û herikbar îfade bike, bêjeyên ku jê ra pêwîst in bêyî zehmetîyeka zêde bikişîne, dikare bibîne.
		Dikare metnên direj û tevlihev ên bi avahiyên cihê fam bike û di wan nivîsan da îfade û wateyên nerasterast nas bike.
	C2	Dikare xwe bi giştî bi zimanekî rewan îfade bike. Dema ku xwe îfade dike, di rewşên tevlihev da jî dikare ji cudahiyên biçûk di wateyê da sûd wergire.
		Dikare agahiyên ku ji çavkanîyên cuda yên nivîskî yan jî yên devkî bi dest xistine kurt bike, li ser wan çavkanîyan nîqaşekê ava bike û wan bi awayekî herikbar û xwezayî pêşkêş bike.
		Ew bi hêsanî dikare her tiştê ku dibihîze û dixwîne fam bike.

Tablo 3 (://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages-uses-and-objectives)

2. Ji bo Kurdîya Kurmancî Adaptekirina CEFRê

Wekî me li jor jî destnîşan kiribû, CEFR piştî ku kete rojevê, gelên Ewropayê û pêkhate û şopînerên Ewropayê ev Metna Çarçove wekî standardekê pejirandin.

Bêgûman ev çarçove hem ji bo hînberan û hem hî ji bo mamoste û pêşkêşvanên azmûnê derfeta standardekê dide. Loma jî êdî gelek netewe di dema hînkirina zimanê xwe da wekî zimanê bîyanî CEFRê bi kar tînin. Mînak: Ji hêla erdnîgarîyê ve, zimanê tirkî yek ji zimanên herî nêzî kurdî ye, di hînkirina wê da jî CEFR çavkanîyeka bingehîn e û herweha ew hîn jî hewl didin ku xwe bigihînin asta CEFRê, îcar ji bo adaptasyonê bêgûman hewcedarîyeka mezin pê heye ku divê CEFR baş bê famkirin. Ji bo ku di kurdîya kurmancî da jî ev yek pêk bê divê CEFR baş bê famkirin û di bin sernavê da çar şîyanên ku hatîne dayîn (guhdarîkirin, axiftin, nivîsîn û xwendin) divê destkeftiyên wan baş bê analîzkirin. Ji bo wê jî bêgûman hewcedarîya me bi çalakî û rahênanan heye da ku mijar baş bê famkirin. Yalçin tîne ziman ku, piştî van çalakîyan heke xwendevan bikaribe tiştên ku di pêvajoya hînbûnê da bi dest xistîye di jîyana xwe ya rojane da bi kar bîne em ê bizanibin ku ew bi serkeftî ye. (Yalçin, 2006). Loma jî adaptasyona CEFRê dê bi rehênan û çalakîyan pêk bê, herweha piştî van rahênan û çalakîyan dê di her qonaxê da nixandinek û piştî hemû pêvajoyê nixandineka giştî çê bibe da ku hem xwendevan û hem jî hînger rewşa xwe bizanibe.

2.1. Li Gor CEFRê Şîyana Xwendinê û Destkeftiyên Wê

Di CEFRê da şîyana xwendinê û ya guhdarîkirinê ji ber ku her du jî şîyanên standinê/têgihîştinê ne di bin banê wergirtin-pejirandinê (reception) da hatine dayîn.

“Di Metna Çarçove ya 2020an da “xwendin û guhdarîkirin” bi awayekî du şaxî hatîye hildan.” (Aytan, yd. 2021). Şîyana xwendinê di bin van şaxan da jî bi şeş sernavan hatîye dabeşkirin. Armanca dabeşkirinê jiber ku têgihîştina xwendinê divê bi awayekî ku hem nivîsên nivîskî û hem jî metnên zimanê îşaretî dihewîne li ser bê sekinîn. Herweha xwendin bi çend awayan pêk tê ku ew ji aliyê mebest û armancê guherîn û rêbazên cuda hewce dike.

Ji aliyê mebest û armancê ve, cudahîyek di navbera “xwendin, ji bo ku bibe xwedî fikir” û “xwendin, ji bo zanînê” da heye. “Şîyana xwedî fikirbûnê” carinan wekî xwendina lêgerînê tê binavkirin ku ew jî bi du dirûvan pêk tê: yek jê ji bo biryardayîna xwendina metnekê, (perçeyên metnekê) xwendina zû ya “çepûrast” (=“çavlêgerandin” (skimming)) ya din jî ji bo tiştêkî bi taybetî –bi piranî zanîneka biçûkbigere, li metin zûbizû çavgerandin (=“têgerîn” (scanning)). Îcar “xwendin ji bo zanîn û dozînê” xwendina tarîfên wekî trê û otobusê ne, lê belê carinan hin kes metneka dirêj ê pexşanî ji bo ku tiştêkî taybetî tê da bibîne sehî dike/kontrol dike. Ji bilî vê, ferqeka mezin di navbera “xwendin ji bo zanîn û dozînê” û “xwendin wekî çalakîya demeka serbest” da heye. “xwendin wekî çalakîya demeka serbest” dikare metnên ku ne pevxistî bin di xwe da bihewîne lê ne mecbûre ku metnên edebî bin. Herweha kovaran, rojnameyan, blogan, biyografiyan û hwd. bi ihtîmalekê ew metnên ku bala wî bikişîne û yên ji bo kar û perwerdeyê dê bihewîne. Wekî ya dawî cûreyên xwendinê yên taybetî, wekî ku ji bo zanînê xwendin (xwendina dîrektîfan) he ne. Wekî wê “xwendina pevnivîsê” jî cuda ye. Ji ber ku her pîvek di kategoriyan da ji bo bikaranîna ziman a navbera kesan da dest pê dike, di pileya ewil da tê pêşkêşkirin. “Wekî çalakîyeka wextê serbest xwendin” ji ber ku di 2018an da hatîye lêzêdekirin di dawîya listeyê da cih standîye (Avrupa Konseyi, 2020).

2.2 Şîyana Xwendinê

Hînkirina zimanî bi guhdarîkirinê dest pê dike û bi şîyanên din jî dewam dike ku yek ji wan jî xwendine. “Xwendin erka têngihîştina sembolên taybetî ên ku mirovan berê li ser wan lihevkişîne û nirxandina wan a bi rêya organên sehek tê têngihîştin û bi rêya mejîyê jî tê şirovekirin.” (Yalçın, 2006: 47). Xwendin bi şîyanên din ra jî têngildar e lê xwendin û guhdarîkirin ji hêlekê ve pir dişibin hev ku di CEFRê da di bin navê “têngihîştinê” da hatine dayîn. “Hînkirina zimanî ji çar beşên bingehîn ên fêrbûnê pêk tê: xwendin, guhdarîkirin, axiftin û nivîsandin. Gengaz e ku mirov van çar şîyanên zimanî yên bingehîn bi du şîyanên sereke ve girê bide: famkirin û ravekirin. Xwendin û guhdarîkirin di bin şîyana têngihîştinê da ne, axiftin û nivîsandin jî di bin şîyana vegotinê da ne.” (Yılmaz, 2019: 9). Di dema xwendin û guhdarîkirinê da xwendevan neçalak e. Lewra ew distîne lê di yên din da xwendevan çalak e, ji ber ku ew dide. “CEFRa 2018an şîyana xwendinê di bin sernavê “Çalakîyên Têngihîştinê” da dide. “Çalakîyên Têngihîştinê bi xwendin û guhdarîkirinê wekî du beşan ji hev diqetîne. Di CEFRa 2018an da şîyana xwendinê li ser pênc kategoriyan dabeş dibe: Xwendin, famkirina pevnivîsan, xwendin ji bo bidestxistina fikir, ji bo zanîn û dozînê xwendin, xwendina rêbernameyan, xwendina wexteke serbest. Ji çapa berîya 2018an CEFR astên zimanî jî C2ê kişand ber bi Pre A1/A0ê. Lê bi piranî pênaseyên vê astê tune ne.” (Çelik & Başutku, 2020: 111). Îcar ku bê vekolîn bê ka şîyana xwendinê çi ye û di hînbûnê da rola xwe çi ye: “Xwendin ji tevgerên cihêreng ên pênc hestan û hewldana hiş ji bo têngihîştina wateyê pêk tê. Ew çalakîyeka tevlihev e. Bi gelemperî, 1% ya ku em fêr dibin tamkirin û 1.5%. destdan, 3,5% bîn, 11% bihîstin, 83% ditin e. Li gor van encaman, xwendina ku xîtabî guh û çav dike, di hînbûnê da pareka xwe ya giring heye ku 94% e” (Arıcı & Taşkın, 2019: 187). Helbet şîyanên din jî di hînbûnê da roleka mezin dilîzin lê xwendin ji hêla analîzkirinê wextekî fireh dide mirov ku ji vê hêlê jî dişibe nivîsê. Şîyana xwendinê jî wekî şîyanên din divê birêkûpêk bê dayîn da ku xwendin baş bê famkirin loma em hînkirina xwendinê jî di nav xwe da dabeş dikin. Ku ew dabeşbûyîn di CEFRê da bi hurgilî hatîye qalkirin. Şîyana xwendinê her çend di bin wergirtin/pejirandinê da hatibe dayîn jî ew şîyanên din jî bandor dike loma ew dîsa şîyaneka çalak e. Divê yê ku ziman hîn dibe di vê şîyanê da serkeftî be da ku şîyanên din jî baş fam bike. “Xwendin, pêvajoyeka fikirînê ya bi zanebûn û bê zanebûn e. Gava xwendekar an jî xwendevan tiştêkî dixwînin, ji bona ku bikaribin peyama ku nivîskar daye bigirin gelek stratejîyê xwendinê bikar tînin. Ji bona vê hewldanê jî ew bi gelemperî agahî û zanebûna ku di deqê da cih digire bi zanîna paşxaneyê xwe û tecrûbeyên berê ra didin ber hev. Wekî baş tê zanîn, tiştê ewil ku tê heşê mirov di pêvajoya xwendinê da, bi saya xwendinê peyvê ku mirov dizane zêde dibin û famkirina hevokan çêtir dibe.” (Geyik, 2020: 123). Wekî ku Geyik jî di pênaseya xwe da diyar dike xwendevan di dema xwendinê da rastî gelek peyv û

hevokên nû tê, ev yek jî bandorê li ser her çar şîyanan dike û pê ra jî wekî şîyaneka din têgihîştinê jî xurt dike. “Deqên xwendinê di heman demê da ji bona hînbûna nivîsê jî modelên baş in. Dema ku em yekî hînê xwendinê dikin, hewce ye ku em gelek deqan peşkeşî xwendekaran bikin da ku gelek mijar bi awayekî xwezayî di hişê xwendekaran da cih bigirin.” (Geyik, 2016: 74). Bi vê yekê ra xwendin ne çalakîyeka ku ji xweber bê kirin e. Hem bi serê xwe xwendin û hem jî wekî çalakî û rahênan xwendin, divê li gor sistemekê bê kirin da ku em jê sûd wergerin.

2.4. Asta Pêş A1ê Çi ye? (Pre A1)

Di çapa ewil a CEFRê da (2001) şeş astên zimanî hebûn piştî 2018an ev ast guherîn, di çapa temamker a 2020an da lê hate zêdekirin ku ew jî asta Pêş A1ê bû. Asta Pêş A1ê xwendavanê ku hîn ziman dibe amadeyî hînkirina zimanî dike. Çimkî hînbûna zimanî pêvajoyeka ku jê ra motîvasyon, hayjêbûn û hwd. faktor pêwîstin.

“Asta Pêş A1ê, temsîla ku xwendevan hîn negihîştîye zerengîya (kapasîte) afirandinê lêbelê Asta A1ê şêmîka famkirina peyv û îfadeyên ku zêde nas in. Di serê Ji bo Zimanên Ewropî Metna Çarçove ya Hevpar 2001ê da, di bin A1ê da behsa hebûna besayîyêkê hatîye kirin. Di vir da, di projeya lêkolînê ya Weqfa Zanista Neteweyî ya Swîsrê (SNSF) ku mînakên pênaseyan çê dikin da, listeyeka di derbareyê standardeka pênasekirî ya di bin A1ê da hatîye dayîn. Wekî ku projeyên ku li ser astên jêr hûr dibin jî piştrast dikin, pênaseyeka berfireh A1ê û lêzêdekirina wê ji bo bikarhêneran giring bû. Ji ber vê yekê di piranîya pîvekan da bendeka besayî ya ku bi navê Pêş A1ê tê bi nav kirin cih digire.” (Avrupa Konseyi, 2020).

2.5. Li Gor Destkeftinên Şîyana Xwendinê ya Pêş A1ê Çalakî/Rahênan

Wekî ku tê zanîn di hînbûn an hînkirina zimananî da, çar şîyan derdikevin pêşberî me. Ji van çar şîyanan dudu xwe îfadekirine û dudu jî têgihîştin bûn. Yên xwe îfadekirinê, şîyanên axiftin û nivîsandinê ne û yên tegihîştinê jî, xwendin û guhdarîkirin e. Li gor destkeftiyên şîyana xwendinê ya ku di CEFRê da hatîye pejirandin û pêşniyazkirin em ê bi rahênan/çalakîyan saz bikin. Di dema sazkirina van rahênan û çalakîyan da em ê ewil destkeftiyê pey ra vegotina wê bidin. Paşê em ê çalakîya xwe saz bikin bi ser destkeftiyê da û vegotina çalakîyê û armanca çalakîyê jî dê bê dayîn. Di dawiyê da listeya îfade û peyvên ku dê bînin hînkirin di çalakîyê da, wê bînin dayîn.

2.6. Li Gor CEFRê Rahênan/Çalakî ji bo Destkeftiyên Xwendinê yên di Asta Pêş A1ê da

Di vê beşê da me adaptekirina destkeftiyên asta Pêş A1ê li gor CEFRê çê kirin. Li jor jî me behs kiribû ku di bin beşa Wergirtinê/Pejirandinê da şîyana xwendinê dabeş dibe. Ew jî di bin şeş binavan da ji hev cuda dibe. Di vê beşê da jî li gor destkeftiyên Pêş A1ê yên di bin van navan da me çalakî/rahênan çê kirin ku mebest jî ew bû bi rêya wan adaptekirinê em pêk bînin. Di bin van binavan da tenê ji bo “Wekî Çalakîyeka Wextê Serbest Xwendin”ê destkeftî nehatine dayîn loma jî me ji bo vê binavê çalakî/rahênan çê nekirin.

2.6.1. Têgihîştina Xwendina Giştî

Destkeftî: “Dikare peyvvan/nîşanan bi wêneyan nas bike, wekî mînak: menuya xwaringehê yan pirtûkeka wêneyî ya bi peyvên naskirî.” (Avrupa Konseyi, 2020)

Vegotina destkeftiyê: Ew kesê ku di asta Pêş A1ê da be, divê bikaribe bi alîkarîya wêneyan, peyvvan an jî îşaretan binase. Ji ber ku di nav astan da ya ewilê (piştî cilda 2020an ku hate revîzekirin) jî xwendevan tê xwastin ku bikaribe peyvvan bi rêya wêneyan binase, ku bingehekê ji bo asta bê çê bike. Di vê astê da peyvên ku xwendevan wê zêde merûzê wan bimîne, tê hînkirin. Wekî ku di destkeftiyê da

jî hatîye vegotin em dikarin mînaka xwaringeh, dibistan, nexweşxane û hwd. ya baş jî ji ber ku wêne ji bo vê destkeftiyê giring e menûyên xwaringehê an jî katalog wê bi kêrî me bîn.

Çalakî 1

Vegotina çalakîyê: Kesekî ku di asta Pêş A1ê da be divê destkeftiya “Dikare peyvan/nîşanan bi wêneyan ve nas bike, wekî mînak: menûya xwaringehê an pirtûkeka wêneyî ya bi peyvên naskirî.” Bikaribe bi cih bîne, ne ku di vê astê da ji xwendevan famkirineka jorî vê destkeftiyê bê xwastin. Ew anca divê bikaribe bi rêya wêneyan îşaret û peyvan binase.

Armanca çalakîyê: bi rêya vê çalakîyê bikarhêner/xwendevan dê bikaribe peyvan û îşaretan bi alîkarîya wêneyan nas bike û wan hêdî hêdî di xwe da bihewîne ji bo astên din. Yanî wekî amadehîyekê yan jî şîyarkirina zanînên berê. Ew ê êdî bikaribe peyvên di menûyeka xwaringehê yan jî yên di katalogên ku peyvên zêde tên bikaranîn nas bike.

Di Menûyê da Çi Heye?

Divê çalakîya jêr weha bê çêkirin. (mînak: A1, B2 û hwd.)

A) Goşt 1		C) Av 3	
B) Masî 2		D) Nan 4	

1) **Peyvên ku we bihîstin bi wêneyan ra hevcot bikin.**

- A _____
 B _____
 C _____
 D _____

Lîsteya îfade û peyvan: Nan, av, goşt, masî.

2.6.2. Xwendina Pevnivîsan

Destkeftî: “Ji nameyek, kart an e-nameyê, ew dikare bûyera ku ew vexwendîye û agahdarîya li ser roj, dem û cihê hatî dayîn fam bike.” (Avrupa Konseyî, 2020)

Vegotina Destkeftîyê: Ji bo kesê ku gihîştibe asta Pêş A1ê pêwîste ku ew dem û wextan bi şertê ku jê ra nas be, bizanibe. Loma jî destkeftîya “Ji nameyek, kart an e-nameyê, ew dikare bûyera ku ew vexwendîye û agahdarîya li ser roj, dem û cihê hatî dayîn fam bike.” Dê bike ku xwendevan di kar û barên xwe yê rojane da dem û wextên sereke bizanibe û fam bike.

Çalakî 2

Vegotina çalakîyê: Di vê çalakîyê da li gor destkeftîya “Ji nameyek, kart an e-nameyê, ew dikare bûyera ku ew vexwendîye û agahdarîya li ser roj, dem û cihê hatî dayîn fam bike.” wê xwendevan bi awayekî pir hêsan bikaribe hejmaran û pê ra jî telifûza saetan bêje. Di vê çalakîyê da wê xwendevan saeta ku şaş hatîye dayîn bibîne û îşaret bike. Lê piştî ku ya şaş dît dê yê rast jî bilêv bike.

Armanca çalakîyê: Ji ber ku ev ast, hêsanî û aramîyê dixwaze divê xwendevan pir kêm xwe pê ra mijûl bike loma jî me xwast ku di vê çalakîyê da ew ji bo dem û saetan bikaribe yê sereke bilêv bike, bizanibe. Mebest ew e ku xwendevanê di vê astê da bikaribe bibêje saet 9. 10 deqîqe ye, loma jî ev çalakî dê ve yekê pêk bîne.

Kîjan Saet Xelet e?

Dê çalakîya li jêr wisa bê çêkirin. (Mînak: Saeta 1,2 hwd. şaş e.)

1) Saet 12.05 deqîqe ye?		3) Saet 15.45 deqîqe ye?	
2) Saet 10.45 deqîqe ye?		4) Saet 7.00 e?	

Lîsteya îfade û peyvan: Dem, saet, deqîqe.

1) Saetên ku we guhdarî kir li gor wêneyê heke şaş be “şaş” û heke rast be “rast” îşaret bikin.

	Rast	Şaş
1) Saet 12.05 deqîqe ye?		
2) Saet 10.45 deqîqe ye?		
3) Saet 15.45 deqîqe ye?		
4) Saet 7.00 e?		

2.6.3. Ji Bo Bidestxistina Fikrê Xwendin

Destkeftî: “Dikare îşaretên rojane yê hêsan ên wekî “Park”, “Stasyon”, “Qafeterya”, “Cixare Qedexe” fam bike.” (Avrupa Konseyi, 2020)

Vegotina destkeftîyê: Xwendevan di çûyin û hatinê xwe yî rojane da dê li hin hişyardeyan rast bê ew jî bi piranî wekî ku di destkeftîyê da jî hatîye vegotin wê wekî “park, stasyon, cixare qedexe ye û hwd.” be. Îcar ew kesê ku di asta Pêş A1ê da be dikare van sembolar û hişyardeyan fam bike.

Çalakî 3

Vegotina çalakîyê: Di vê çalakîyê da xwendevan dê li gor destkeftîya “Dikare îşaretên rojane yê hêsan ên wekî “Park”, “Stasyon”, “Qafeterya”, “Cixare Qedexe” fam bike.” Dê deverên ku rojane rastî wan tê yan jî merûz dimîne bi liv û tevgeran vebêje. Yanî di vê çalakîyê da ji hêla dramayê ve jî wê bikaribe xwe vebije an jî deverên muhîm binase.

Armanca çalakîyê: Armanca vê çalakîyê ew e ku xwendevan bi rêya hin liv û tevgeran cih û deverên ku zêde rastî wan tî û sembolar ku wekî qeydên civakî ne binase.

Min Pênase Bike!

Dê çalakîya li jêr wisa bê çêkirin: (Xwendevan dê ji mamoste yan jî ji hînkêrê xwe ra bi rêya jest û mîmîkan cih û deveran bide pênasekirin û di heman demê da qeydên ku hatine simbolîzekirin jî wê wisa bide pênasekirin di dawîyê da wê van îşaretan bilêv bike mînak:

cixare kişandin qedexe ye!)

1)		3)	
2)		4)	

Lîsteya îfade û peyvên: Destşok, qedexe, xwaringeh.

2.6.4. Ji bo Zanîn û Dozînê Xwendin

Destkeftî: “Dikare ji materyalê agahdar ê herî hêsan, wekî menuya xwaringehêk wêneyî ya ku xwarina bilez difroşe yan çîrokên wêneyî bi peyvên rojane/nîşanên pir hêsan ên rojane fam bike.” (Avrupa Konseyi, 2020)

Vegotina destkeftîyê: Dê xwendevan di vê destkeftîyê da materyalên ku zanînê didin, yê wekî “menûya xwarinê hazir, çîrokên wêneyî û hwd.” fam bike. Di heman demê da wê bikaribe yê di hundirê wan da ne jî pênase bike.

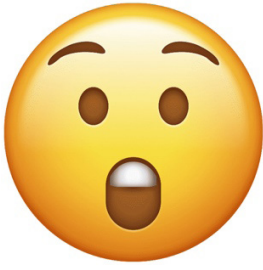

Çalakî 4

Vegotina çalakîyê: Di vê çalakîyê da çend wêneyên ku tê da hest hene, hatine dayîn. Li gor destkeftîya “Dikare ji materyalê agahdar ê herî hêsan, wekî menuya xwaringehêk wêneyî ya ku xwarina bilez difroşe an çirokên wêneyî bi peyvên rojane/nîşanên pir hêsan ên rojane fam bike.” Wê çirokê fam bike. Ev çar sembolên ku hestan di xwe da dihewînin bi çend hevokên kurt wekî çirokekê hatîye dayîn, divê xwendevan van hevokan binase û li gor wêneyan hevçot bike.

Armanca çalakîyê: Armanca vê çalakîyê ew e ku xwendevan bi rêya hin wêneyan hestan fam bike. Lê mebest ew e ku çirokek ku bi hevokên kurt û wêneyan hatîye çêkirin ji hêla xwendevan va bê famkirin.

Çirokek Dixwînim

Dê çalakîya li jêr wisa bê çêkirin. (mînak: 1 û 2 divê cih biguherin.)

1) Zana hêrs e.		3) Zana kêfxweş e.	
2) Zana kelegirî ye.		4) Zana matmayî ye.	

1) Divê kîjan sûret cih biguherin?

Lîsteya îfade û peyvan: Ken, girî, matmayîn, hêrs.

2.6.5. Xwendina Rêbernameyan

Destkeftî: “Dikare rêwerzên pir kurt û hêsan fam bike (mînak, Park kirin nabe!, Xwarin û vexwarin tune!) ku di çarçoveyek rojane ya naskirî da têne bikaranîn, nemaze heke wêne hebin.” (Avrupa Konseyi, 2020)

Vegotina Destkeftîyê: Ev destkeftî ji bo kesê di asta Pêş A1ê da be, divê rêwerzên kurt fam bike û bertekê bide wan hatîye dayîn.

Çalakî 5

Vegotina çalakîyê: Di vê çalakîyê da, li gor destkeftîyê çend wêne û hevokên kurt û tevlihev hatine dayîn. Dê xwendevan van hevok û îşaretan bide serhev. Kîjan kîjanê dihewîne wê dîyar bike.

Armanca çalakîyê: Bi vê çalakîyê ra dê destkeftîya “Dikare rêwerzên pir kurt û hêsan fam bike (mînak, Park kirin nabe!, Xwarin û vexwarin tune!) ku di çarçoveyeke rojane ya naskirî da têne bikaranîn, nemaze heke wêne hebin.” Ji alîyê xwendevan wê were famkirin. Herweha dê xwendevan êdî rêwerzên kurt û hêsan bi rehetî bikarbîne.

Min Fam Bike

Ev çalakî divê wisa bê çêkirin. (mînak 1/A, 2/B hwd.)

1) **Rêwerzên ku we guhdarî kirin bi simbolên wan re hev cot bikin.**

- 1 _____
- 2 _____
- 3 _____
- 4 _____

Lîsteya îfade û peyvan: Deng, xwarin-vexwarin.

2.6.6. Wekî Çalakîyeka Wextê Serbest Xwendin

Ji bo sernavê “Wekî Çalakîyeka Wextê Serbest Xwendin” destkeftîya Pêş A1ê nehatîye dayîn. Ev jî tê wateya ku di dema hînkirinê da dikare ji yên din sûd were hilgirtin.

ENCAM

Cîhana ku em tê da dijîn ji bo hemû zîndeweran pêwîstîya ragihandinê divê, ji bo wê jî ziman amûreka giring e. Loma jî li gelek deverên cihêreng li rê û rêbazên bikêrhatî yên hînkirina zimanî tê gerîn. Sazîyeka wekî Konseya Ewropayê bi navê “Ji bo Zimanan Ewropî Metna Çarçove ya Hevpar (CEFR)” saz kir. Bi vê metnê Ewropayê hewl da ku di hînkirina zimanî da konsensûsek ava bibe. Endam û şopînerên Ewropayê jî di heman demê da xwe li gor vê metna ku hatîye amadekirin, revîze kir. Metin û şîyanên ku ast bi ast li gor destkeftîyan hatîye amadekirin hêsanî û rehetîyek da wan kesên ku vî karî dikin. Me jî dît ku di vê qadê yanî li gor rêgezên Metna Çarçove, ji bo kurdîya kurmancî

xebatek pêk nehatîye. Loma jî hewcedariyeka wisa ji bo zimanê kurdîya kurmancî jî hate dîtin. Di serî da metin hate pênasekirin û bi pey ra jî şîyana xwendinê bi tevî hemû astên xwe li gor destkeftîyan hate vegotin di dawîyê da jî li gor destkeftîyên asta Pêş A1ê rahênan/çalakî hatin amadekirin. Jiber ku îmkânên tetbîqê nîn bûn, ji bo van çalakîyên ku hatin çêkirin; nêrînên mamosteyên ku di qada kurdîya kurmancî da dixebitin hate standin. Li gor nêrînên mamosteyan kemasî hatin temamkirin û çalakî hatin sererastkirin.

Ji bo vê xebatê armanca sereke ew bû ku Metna Çarçove (CEFR) bê nasandin û ji bo adaptasyona wê pêşniyazek bê kirin. Lewma jî pênasekirina Metna Çarçove, şîyana xwendinê, destkeftîyên şîyana xwendinê têgehên sereke yên vê xebatê bûn. Herweha çalakîyên ku hatin çêkirin jî ji bo bikarhênerên ku wê Metna Çarçove bi kar bînin wekî nimûneyekê hatin dayîn. Dîsa ev xebata ku me pêk anî dê ji bo hînkêrên kurdîya kurmancî bibe pêngaveka ku hînkirina kurdîya kurmancî ji hêla hînkirinê û ji hêla materyalan ve li gor standardên Ewropayê pêk bînin û ji bo bîyanîyan di hînkirina kurdî da gaveka teze bê avêtin; yên ku di vê qadê da dixebitin jî dê ji wan ra di hînkirina zimanî da wekî rêbazekî wê bibe pêşniyazek.

EXTENDED ABSTRACT

The aims of the study

The aim of this study is to develop a teaching material for foreigners in teaching Kurmanji Kurdish. Also, practicing the reading skill at Pre-A1 level is another aim of this study. These outlined objectives will be complemented by the introduction of the CEFR.

Study questions

Are there teaching materials for foreigners to teach Kurmanji Kurdish?

Is it possible to apply the European language education system to Kurmanji Kurdish?

These two questions are the main questions of our work. Among these questions, the adaptation and introduction of the CEFR and the European language education system will also be defined. A basic research method was designed for the study. This method was chosen because our work is about designing language teaching materials.

Literature review

When we look at the literature of this work, we see that teaching materials have been prepared for bilingualism and Kurdish. In addition, courses and institutions that provide language education in Turkey mainly provide education and produce materials for bilinguals and Kurdish people. Although foreigners find language education in these courses, materials and methods have not been prepared directly for them. Mentioned in the literature are a number of individual institutions, courses and studies working on the teaching of Kurmanji Kurdish. Şahmus Kurt and Resul Geyik are also working on Kurmanji Kurdish materials and teaching Kurmanji Kurdish.

Conclusion and evaluations

Our work is to design an educational material in Kurmanji Kurdish. So we didn't try to do anything to implement it. I mean, there was no one to implement the language levels of the CEFR. So we made our work as a material and recommended it to Kurmanji Kurdish language educators. Our work is mainly on the Framework Text (CEFR). The context text is a text for teaching and disseminating the language of European culture. This framework has been adopted and used as a linguistic system in many states. We tried to introduce this Framework to foreigners and adapt it as an experiment, so we chose the Pre-A1 level. After determining the study skill outcomes at Pre-A1 level, it was adapted to Kurmanji Kurdish through activities and trainings. In addition, the Framework Text was introduced and the reading ability of the text was adapted.

Çavkanî

- Aksan, D. (2003). *Dil Şu Büyüklü Düzen*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Arıcı, A. F., & Taşkın, Y. (2019). Okuma Becerisinin Diğer Dil Becerileriyle İlişkisi. *International Journal of Field*, 185-194.
- Avrupa Konseyi. (2001). *Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni Öğrenme, Öğretme, Değerlendirme*. (M. E. Bakanlığı, Wer.). Cambridge University Press.
- Avrupa Konseyi. (2020). *Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni: Öğrenme, Öğretme Ve Değerlendirme*. (M. E. Bakanlığı, Wer.). Strasbourg: Avrupa Konseyi.
- Aytan, T., Göksel, A. & Günaydın, Y. (2021). 2020 Diller için Avrupa Ortak Çerçeve Metni'inde (CEFR) Dinleme Becerisi: Ölçekler ve Kazanımlar. *Journal of History School*, 51, 1192-1220.
- Çelik, N., & Başutku, S. (2020). 2018 (CEFR) Diller için Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi Yeni Açıklamalar Metninde Okuma Becerisine Yönelik İncelemeler. *TÖMER*, 91-118.
- Demirdöven, G. H. (2021, 10 20). 20- 2020 Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi (CEFR) metninde bulunan dilbilgisel yeterliklerin incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö10), 339-351. DOI: 10.29000/rumelide.1011952. , ra. 339-351.
- Deniz, K., & Uysal, B. (2010). Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metni Ve Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk Kültürü Öğretim Programı. *Türklük Bilimi Araştırma Dergisi*(27), 239-261.
- Geyik, R. (2016). *Hinkirina Kurdî Wekî Zimanê Yekem (Ewil)*. Teza Lisansa Bilind. Wan: ZYY. Enstîtuya Zimanên Zindî Şaxa Makezanista Ziman û Çanda Kurdî
- Geyik, R. (2020). *Teoriya Hinkirina Kurdî-Kurmancî*. Ankara: Weşanxaneyê Azad.
- Kartal, M. û Yeşil, Y. (2021). Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metni Doğrultusunda A1-A2 Düzeyinde Kelime Hazinesi Geliştirmeye Yönelik Bulmaca Örneği. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum / Education And Society In The 21st Century*, 10, 607-624.
- Mirici, İ. H. (2015). Yabancı Dil Öğretmeni Yetiştirmede Avrupa Politikaları ve Uygulamalar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42-51.
- Polat, T. (2001). Avrupalılık Bağlamında Kültür Boyutuyla Yabancı Dil. *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, ra. 29-39.
- Seyhan, L. (2018). *Yabancılar Türkçe Öğretimi İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesindeki Bağlamlardan Hareketle Türkçenin Temel Söz Varlığının Belirlenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Konya: NEÜ. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Türk Amerikan Derneği. "Avrupa Dil Standardı". 10/02/2024. <http://www.bemkaegitim.com>.
- Yalçın, A. (2006). *Türkçe Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yılmaz, C. (2019). *Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi Bağlamında Okuma Kazanımlarının (B1 Düzeyi) Ders Kitaplarındaki Görünümü*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: HÜ. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yonat, M. (2021). Taybetiyên Însanan Yê Bêemsal. A. Kırkan, & M. Yonat, *Zimannasîya Kurdî* (ra. 8-21). Van: Weşanên Peywend.
- Yücel, M. S. (2006). Avrupa Ortak Başvuru Metni - Avrupa Dil Portföyü Eleştirel Bir Yaklaşım. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 110-122.